

Müzəffər Ağazadə

Əməkdar hüquqşünas

YENİ MƏCƏLLƏ, KÖHNƏ PROBLEMLƏR

2000-ci ildə qəbul edilməsinə baxmayaraq, Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin yenisi ilə əvəz edilməsi gözlənilən idi. Qanunverici orqanın az qala bütün plenar iclaslarında bu Məcəlləyə əlavə və dəyişikliklər etməsi faktı buna əsas verirdi. Qüvvədə olduğu nisbətən qısa müddətdə - cəmi 15 il ərzində Məcəlləyə üç yüzdən artıq əlavə və dəyişikliklər edilmişdi.

Əslində bu məsələdə təəccüb ediləsi bir hal da yox idi. Müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkəmizin ictimai-iqtisadi həyatında, mülkiyyət formalarının mahiyyətində, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının qorunması sahəsində yaranmış yeni münasibətlər qanunvericilikdə, o cümlədən inzibati xətalərlə bağlı qanunvericilikdə də vaxtaşırı, yaranmış şəraitdə uyğun dəyişikliklər edilməsinə gətirib çıxarmalı idi.

Bundan əlavə, həmin qanunun tətbiqi ilə bağlı qarşıya çıxan problemlər bir sıra hallarda mətbuatın da müzakirə obyektinə çevrilmişdi. Elə bu sətirlərin müəllifinin də İXM ilə müəyyən olunan bəzi normaların qüsurlu olması isə bağlı yazıları mətbuatda dərc edilmişdi (Ali Məhkəmənin Bülleteni, 2013-cü il, №-3-4, "Hüquqi dövlət və qanun jurnalı, 2014-cü il №-5). Yazılarda inzibati xətalər qanunvericiliyinin qüsurlarından danışılmaqla yanaşı, həmin qanunun təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər də verilirdi.

Nəhayət 29/XII-15-ci ildə Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin yeni variantının qəbul edilməsi ilə əvvəlki Qanun qüvvədən salındı. Hazırkı Məcəllə I/III-16-cı ildən qüvvəyə minmişdir və fəaliyyət göstərir.

Şübhəsiz ki, əvvəlki inzibati xətalər qanunvericiliyinin bazası əsasında yaradılmış yeni Məcəllə xeyli dərəcədə təkmilləşdirilmiş, yeni normalarla zənginləşdirilmişdir. Yeni Məcəllə həcm etibarını ilə də genişləndirilməklə maddələrin sayı 458-dən 609-a çatdırılmışdır. Qanunun mətni texniki cəhətdən də dəyişikliyə uğramışdır. Məsələn, əvvəlki Məcəllədə Ümumi hissəyə aid normalar əsassız olaraq iki hissəyə bölünməklə Xüsusi hissənin əvvəlinə və sonuna yerləşdirildiyi halda hazırkı Məcəllədə həmin normalar bir yerdə cəmləşdirilmişdir. Yaxud, yol hərəkəti qaydaları və yol hərəkətinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə əlaqəli bəzi xətalərin foto və video qeydiyyat funksiyalarına malik xüsusi texniki vasitələrin aşkar edilməsi nəzərə alınaraq Məcəlləyə məhz həmin növ materiallarla bağlı ayrıca fəsil əlavə edilmişdir (XV fəsil).

Yeni Məcəllədə onun nizama saldığı hüquq münasibətlərinin daha səmərəli həyata keçirilməsinə kömək edən kifayət qədər başqa normalar da vardır. Biz isə bu yazıda, mətbuatda gedən yazılarda irad tutulmasına baxmayaraq aradan qaldırılmayan qüsurlara, əsasən də məhkəmələrdə belə işlərə baxılarkən yaranan problemlərə diqqəti cəlb etmək istəyirik.

Hər şeydən əvvəl təəssüf edirik ki, yeni Məcəllədə onun məqsədinə, özündə ehtiva edilən prinsiplərə, xüsusilə qanunçuluq və ədalətlik prinsiplərinə uyğun gəlməyən bəzi normalar hələ də qalmaqdadır.

Belə ki, mahiyyətinə görə dövlət məcburiyyət tədbiri olan cəza (tənbeh) şəxsin törətdiyi əmələ

adekvat olmalı və ictimai ədalətin bərpa olunmasına xidmət etməlidir. Hər bir ictimai təhlükəli əməl, inzibati xətanın törədilməsi hallarında qəbul edilən qərar ədalətli olduğu kimi, həm də qanuni olmalıdır. Daha doğrusu, birinci növbədə qanuni olmalıdır. Qərar qəbul edilməsi məsələsində qanunilik prinsipinin qabardılması, yəni bu prinsipin önə çəkilməsi heç də səbəbsiz deyildir. Çünki həyatda özünü doğrultmuş belə bir deyim vardır ki, qərarı qəbul edən hər bir kəsin öz ədaləti vardır. Bu deyim haqlı olması şübhə doğurmur, çünki ədalətlik məsələsində ayrı-ayrı fərdlər müxtəlif meyarlara üstünlük verə bilərlər. Qanunçuluq məsələsində isə qüvvədə olan qanun normalarının keyfiyyətindən asılı olmayaraq onun fərqli şəkildə tətbiq edilməsinə yol verilə bilməz. Çünki qanuna fərqli münasibət son nəticədə xaosa gətirib çıxara bilər. Qüsurlu qanun normaları isə vaxtaşırı olaraq, yalnız konstitusiya ilə müəyyən edilən qaydada ona əlavə və dəyişikliklər edilməsi yolu ilə təkmilləşdirilməlidir.

Yeni İXM-nin 21-ci maddəsində müəyyən edilmişdir ki, inzibati tənbeh məsuliyyət tədbiridir və inzibati xəta törədən şəxsi qanunlara əməl edilməsi ruhunda tərbiyələndirmək, habelə həm inzibati xəta törətmiş şəxs, həm də başqa şəxslər tərəfindən yeni inzibati xəta törədilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyır. Həmin məcəllənin 31.2-ci maddəsində isə deyilir ki, fiziki və ya vəzifəli şəxslər barəsində inzibati tənbeh tətbiq edilərkən xətanın xarakteri, inzibati xəta törədən şəxsin şəxsiyyətini xarakterizə edən hallar, onun təqsirinin dərəcəsi, əmlak vəziyyəti, habelə məsuliyyəti yüngülləşdirici və ağırlaşdırıcı hallar nəzərə alınır. Məcəllənin 32-ci maddəsində məsuliyyəti yüngülləşdirən halların (cəmi 7), 33-cü maddəsində isə məsuliyyəti ağırlaşdırıcı halların (cəmi 7) siyahıları verilmişdir. Həmin maddələrdə həmçinin göstərilir ki, Məcəllədə nəzərdə tutulmamış başqa hallar da hakim tərəfindən məsuliyyəti yüngülləşdirən hal qismində nəzərə alın bilər, qanunda göstərilməmiş hallar isə heç bir halda cəzanı ağırlaşdırıcı hal qismində nəzərə alın bilməz. (32.2 və 33.2-ci maddələr).

İXM-nin 31-33-cü maddələrində sadalanan normalar inzibati xəta üçün Məcəllənin Xüsusi hissəsinin maddələrinin sanksiyalarında nəzərdə tutulan tənbehin yalnız növü və həddi (məbləği, müddəti) məsələlərinə aiddir. Yəni, məsələn inzibati xəta törətmiş şəxsə haqqında 31 və 32-ci maddələrində göstərilən yüngülləşdirilən hallar olduqda ona yalnız maddənin sanksiyası daxilində nəzərdə tutulan həddə nisbətən yüngül cəza vermək olar. Bu zaman məhkəmələrə nə cəzanın növü, nə də həddi məsələlərində sanksiyadan kənara çıxmaq hüququ verilməmişdir.

Lakin məhkəmələrdə işlərə baxılarkən ehtiyatsızlıq, yaxud qəsdən inzibati xəta törətmiş şəxslər barəsində onların şəxsiyyəti və xətanın törədilməsi səbəbi və şəraiti ilə bağlı elə məlumatlar meydana çıxmaqla bilər ki, şəxsə qanunun sanksiyalarında nəzərdə tutulan növdə və həddə tənbehin verilməsi açıq-aşkar tənbehin məqsədindən kənara çıxmaqla ictimai qınağa səbəb ola bilər. Qeyd etmək lazımdır ki, İXM-nin 25 və 30-cu maddələrinə görə inzibati xəta törətmiş fiziki şəxslər 5000 manata qədər, vəzifəli şəxslər 10000 manata qədər, yaxud vurulmuş ziyanın məbləğinin 10 mislinədək miqdarda inzibati cəriməyə, yaxud 3 aya qədər müddətə inzibati həbsə məruz qala bilərlər. Göründüyü kimi inzibati xətalara qanunvericiliyində inzibati xəta törətmiş şəxslər barəsində kifayət qədər ciddi sayıla bilən tənbeh tədbirləri nəzərdə tutulmuşdur. Təbii ki, törədilmiş xətalara obyektiv cəhətdən oxşar olsa da xətanın törədilmə səbəbi və şəraiti müxtəlif ola bilər. Müxtəlif əhali qruplarına (pensiyaçılar, tələbələr, hamilə qadınlar, yetkinlik yaşına çatmayanlar və sair) mənsub şəxslərə onların əmlak vəziyyəti nəzərə alınmadan eyni tənbeh tədbiri tətbiq olunması İXM-nin 31-ci maddəsinin ruhuna zidd olardı.

Cinayət qanunvericiliyində müstəsna hallar olduqda təqsirkar şəxsə Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsində müəyyən edilən cəzanın aşağı həddindən də az cəza təyin edilməsinin mümkünlüyü barədə CM-nin 62-ci maddəsi ilə nizama salınan ayrıca norma vardır. Məhkəmələr həmin maddəyə istinad etməklə təqsirkar şəxsə təqsirli bilindiği maddədə müəyyən edilmiş cəzanın aşağı həddindən də az, yaxud sanksiyada müəyyən edilənləri daha yüngül cəza növü təyin edə bilərlər. İXM-də isə inzibati xəta törədən şəxsə müstəsna hallarda maddənin sanksiyasında nəzərdə tutulduqlarından yüngül cəza verilməsinin mümkünlüyünə imkan verən CM-nin 62-ci maddəsinə bənzər hər hansı norma nəzərdə tutulmamışdır.

Hərçənd 2016-cı ilə qədər qüvvədə olmuş İXM-də qüsurlu olsa da müvafiq norma (21-ci maddə) nəzərdə tutuldu. Həmin normaya əsaslanan məhkəmələr müstəsna hallar olduqda inzibati xəta törətmiş şəxslər haqqında qanunda nəzərdə tutulduğundan da yüngül tənbeh tədbirləri tətbiq edə bilirdilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, həm İnzibati Xətalər Məcəlləsinin Ümumi hissəsinin, həm də Cinayət Məcəlləsinin Ümumi hissəsinin prinsipləri və bir çox müddəaları üst-üstə düşür. İXM-də də CM-nin 62-ci maddəsinə bənzər normanın müəyyən edilməsi inzibati xəta qanunvericiliyinin mahiyyətinə nəinki zərər vura bilər, əksinə qanuna nizam gətirə bilər.

Bu məsələ ilə əlaqədar əvvəlki yazılarımızın birində belə bir normanın layihəsini də vermişdik. Hesab edirik ki, müzakirə edilən məsələnin mahiyyəti və Məcəllədəki yeri nəzərə alınmaqla İXM-nə aşağıdakı məzmununda yeni 33-1-ci maddə əlavə oluna bilər.

Maddə 33-1. İnzibati xətaya görə qanunda nəzərə tutulduğundan yüngül tənbeh verilməsi.

İnzibati xətanın törədilməsinin səbəb və şəraiti, xəta törədənin şəxsiyyəti və sonrakı davranışı ilə bağlı müstəsna hallar, habelə xətanın ictimai təhlükəliliyini əhəmiyyətli dərəcədə azaldan başqa hallar olduqda, inzibati xəta törədən şəxs haqqında bu Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsində müəyyən edilmiş tənbeh tədbirinin aşağı həddindən də az, yaxud da qanunda nəzərdə tutulan daha yüngül növ tənbeh tədbiri tətbiq oluna bilər.

Belə bir normanın İXM-nə daxil edilməsi nəinki məqsədəuyğundur, həm də zəruridir. Çünki bir sıra maddələrin sanksiyalarında yalnız bir növdə (məsələn inzibati həbs, yaxud ictimai işlər) tənbeh tədbiri nəzərdə tutulur. Eyni zamanda həmin növ tənbeh tədbirinin konkret əhali qrupundan olan şəxslər barəsində tətbiq olunması da qanunla qadağan edilir. Belə hallar olduqda isə məhkəmələr çıxılmaz vəziyyətə düşür.

Məsələn, İXM-nin 343.7-ci maddəsinə əsasən nəqliyyat vasitələrini idarə edən şəxsin sərxoşluq vəziyyətini aydınlaşdırmaq üçün tibbi müayinədən keçməkdən imtina etməsi halında 2 aydan 3 ayadək müddətə inzibati həbs nəzərdə tutulur. Məcəllənin 30-cu maddəsində inzibati həbs qismində tənbehin, müəyyən qrup şəxslərə (hamilə və himayəsində 14 yaşınadək uşaqları olan, habelə 60 yaşına çatmış qadınlara, 14 yaşadək uşağı təkbaşına böyüdən kişilərə, 18 yaşına çatmayan şəxslərə, I və II qrup əlillərə, 65 yaşına çatmış kişilərə və sair) tətbiq olunması qadağandır.

Təsəvvür edək ki, İXM-nin 343.7-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan xətaya 66 yaşlı kişi, yaxud 17 yaşlı şəxs yol vermişdir. Maddənin sanksiyasında yalnız inzibati həbs qismində tənbeh nəzərdə tutulsa da İXM-nin 30-cu maddəsi belə şəxslərə həmin növ tənbeh tətbiq edilməsini qadağan edir. Belə olan hallarda məhkəmələr hansı qərarı qəbul etməlidir?

Yaxud İXM-nin 529.1 və 529.2-ci maddələrində yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalərin törədilməsinə görə inzibati tənbeh barədəki qərarların icra edilməməsinə görə yalnız ictimai işlər və inzibati həbs qismində tənbeh tədbiri nəzərdə tutulur. Şübhəsiz ki, həmin maddələrdə nəzərdə tutulan xətalər istənilən əhali qrupuna mənsub şəxslər tərəfindən törədilə bilər.

İXM-nin 28-ci maddəsində haqlarında ictimai işlər qismində tənbeh tədbiri tətbiq olunması qadağan edilən əhali qrupunun siyahısı (əlillər, hamilə və himayəsində 8 yaşınadək uşağı olan qadınlar, 8 yaşınadək uşağı təkbaşına böyüdən kişilər, pensiya yaşına çatmışlar və sair) verilmişdir. Tutaq ki, İXM-nin 529.1-ci maddəsində göstərilən xətaya pensiya yaşına çatmış şəxs tərəfindən yol verilmişdir. Həmin maddənin sanksiyası yalnız ictimai işlər növündə cəza nəzərdə tutursa və eyni zamanda təqsirkara bu növdə cəza verilməsi qanunla qadağan edilirsə məhkəmə nə kimi qərar qəbul etməlidir?

Qanunun mətnində bu məzmununda sualların cavabları yoxdur. Bu faktın özü də Məcəlləyə yuxarıda 33-1 şərti adı altında göstərdiyimiz məzmununda yeni maddə əlavə edilməsinin zəruriliyini təsdiq edir.

Eyni məsələyə bənzər başqa problem barədə. İXM-nin Xüsusi hissəsinin maddələrinin əksər sanksiyalarında tənbeh tədbiri növlərinin həm aşağı, həm də yuxarı hədləri göstərilmişdir ki, bu da Məcəllənin 31-ci maddəsinin tələblərinə tam uyğundur. Eyni zamanda Məcəllədə elə maddələr

də vardır ki, onların sanksiyalarında tənbeh tədbirlərinin növü və həddi mütləq rəqəmlərlə ifadə olunur. Nəticədə inzibati işlərə baxan hakim İXM-nin 31 və 32-ci maddələrinə uyğun olaraq ayrı-ayrı şəxslər barəsində tənbehin növü və həddi ilə bağlı fərqli qərar vermək və deməli seçim etmək imkanından məhrum olur.

İXM-də inzibati xəta kimi qəbul edilən əməllər üçün təxminən 750 maddədə (sanksiyası olan bəndlər də daxil olmaqla) sanksiya nəzərdə tutulur ki, bunların da təxminən 250-də tənbehin həddi mütləq rəqəmlərdə ifadə olunur. (Məsələn, 3000 manat cərimə, 2 ay inzibati həbs, vurulan ziyanın 9 misli miqdarında cərimə) Tənbeh tədbirinin aşağı həddi göstərilmədiyindən Məcəllənin 31-32-ci maddələrinə uyğun olaraq şəxsə fərqli cəza vermək mümkün deyildir. (Biz burada yalnız fiziki şəxslər barəsində tətbiq edilməli olan tənbeh tədbirlərinin növü və həddi barəsində danışırıq. Vəzifəli və hüquqi şəxslərlə bağlı vəziyyət də təxminən eynidir).

Yuxarıda qeyd etmişdik ki, İXM-nin 31.2-ci maddəsinə görə fiziki və ya vəzifəli şəxslər barəsində inzibati tənbeh tədbiri tətbiq edirkən xətanın xarakteri, inzibati xəta törədən şəxsin şəxsiyyətini xarakterizə edən hallar, onun əmlak vəziyyəti, habelə məsuliyyəti yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar (32 və 33-cü maddələr) nəzərə alınmalıdır.

Cinayət qanunvericiliyində olduğu kimi, inzibati xətalər qanunvericiliyində də qanunda bilavasitə göstərilməmiş halların məsuliyyəti (cəzanı) ağırlaşdıran hal qismində nəzərə alınması qadağan edilir. (İXM-nin 33.2-ci maddəsi). Ona görə də burada biz yalnız inzibati xətalərlə bağlı işlər üzrə inzibati tənbeh verilərkən məsuliyyəti yüngülləşdirən halların nəzərə alınıb-alınmaması məsələlərinə toxunmalı oluruq.

İXM-nin bir çox maddələrinin sanksiyalarına ötəri nəzər yetirildikdə belə görmək olar ki, konkret inzibati xətalər üçün qanunda nəzərdə tutulan tənbeh tədbirlərinin növü və həddi (xüsusilə mütləq rəqəmdə ifadə olunan) ilə tənbehin differensiallığı, fərdiliyi, ədalətliyi barədəki təsəvvürlərimiz üst-üstə düşür. Bu sözlər əsasən sanksiyanın yalnız bir növ cəza və cəza həddinin yalnız mütləq rəqəmlərlə ifadə olunması hallarına aiddir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, son illərdə inzibati xətalər qanunvericiliyi ilə bağlı qəbul olunan yeni normaların əksəriyyətinin sanksiyaları məhz bu formada ifadə olunur. Hesab edirik ki, xətanın baş vermə səbəbindən, şəraitindən, təqsirkarın əmlak vəziyyətindən və s. asılı olmayaraq müxtəlif şəxslərə mütləq mənada eyni cəza verilməsi ədalətli hesab oluna bilməz. İXM-nin hazırki normalarını tətbiq edərkən hakimlər əslində hakim funksiyalarını deyil, notarius funksiyalarını həyata keçirməli olurlar.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Məcəllənin Ümumi Hissəsinin normaları ilə Xüsusi Hissəsinin bəzi normaları ziddiyyət təşkil edir. Buna əmin olmaq üçün elə 31 və 32-ci maddələrin normaları ilə Məcəllənin Xüsusi Hissəsinin mütləq rəqəmlərlə ifadə olunan sanksiyalarını müqayisə etmək kifayətdir. Belə sanksiya nəzərdə tutan maddələrin sayı təxminən 220-dir. Sual olunur, əgər xəta üçün mütləq mənada konkret maddənin sanksiyasında göstərilən cəza tətbiq ediləcəksə, onda hansı səbəbdən İXM-nin 31 və 32-ci maddələri ilə müəyyən edilən normalar qanundan xaric edilmir?

Mütləq rəqəmlərlə ifadə olunan sanksiyaların müəyyən qismi yol hərəkəti qaydalarının pozulması ilə bağlı maddələrə aiddir ki, bunlar da təbii ki, etiraz doğura bilməz. Çünki, belə xətalər foto və video qeydiyyat funksiyalarına malik xüsusi texniki vasitələrlə aşkarlandığı kimi cərimənin məbləği də eyni üsulla fiksasiya olunur. Belə hallarda eyni növ xəta törədənələrə fərqli münasibətdən söhbət gedə bilməz.

Texniki vasitələrlə aşkarlanma prosesində tətbiq olunan tənbeh tədbirləri demək olar ki, məhkəmə mübahisəsinin predmetinə çevrilmir. Çətinliklər əsasən 100 manatdan 5000 manatadək cərimə nəzərdə tutulan maddələr üzrə təqsirkara fərqli cəzalar verilə bilməməsi hallarında meydana çıxır. Çünki eyni xəta həm işsiz, pensiyaçı, tələbə və bu kimi əhali qrupuna mənsub şəxslər tərəfindən də törədilə bilər, maddi cəhətdən imkanlı şəxs, məsələn biznesmen tərəfindən də. Sağlam məntiq deyir ki, belə hallarda məhkəmələr xəta törədənələrə fərqli cəza verməlidirlər. Qanun normaları isə buna imkan vermir.

Hesab edirik ki, sanksiyaları mütləq rəqəmlərlə ifadə olunan maddələrdə dəyişiklik edilməli, bununla da məhkəmələrə imkan verilməlidir ki, eyni növ xəta törətmiş ayrı-ayrı şəxslərə hadisənin

səbəb və şəraiti, xəta törədənin şəxsiyyəti və əmlak vəziyyəti nəzərə alınmaqla fərqli cəzalar təyin edə bilsinlər.

Nəhayət, daha bir məsələ barəsində. Məlum olduğu kimi Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi inzibati xətalara bağlı həm maddi, həm də prosessual hüquq normalarını özündə birləşdirir. Bir sıra qanunlardan, məsələn, 2011-ci ilin yanvarından qüvvədə olan Azərbaycan Respublikasının İnzibati Prosessual Məcəlləsindən fərqli olaraq İXM ilə nəzərdə tutulan icraatlar üzrə, hətta müstəsna hallarda belə başqa (mülki, cinayət, inzibati) prosessual qanun normalarına istinad olunmasının mümkünlüyü nəzərdə tutulmamışdır. Deməli inzibati xətalər üzrə icraatla bağlı hər hansı hərəkət yalnız İXM-nin müddəalarına istinad etməklə həyata keçirilə bilər.

Əvvəlki Məcəllədə olduğu kimi yeni Məcəllədə də bir sıra prosessual hərəkətlərlə bağlı normalar yarımçıqdır. Məsələn, əvvəlki Məcəllənin "İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə qərarların yenidən baxılması" adlanan 33-cü fəslə belə işlər üzrə birinci instansiya məhkəməsinin qəbul etdiyi qərarlara şikayətlər və protestlər əsasında apellyasiya instansiyası məhkəmələrində baxılması qaydasından bəhs edirdi. Həm də həmin Məcəllənin 438-ci maddəsində qeyd olunurdu ki, inzibati xətalər haqqında işlər üzrə qərardan (burada apellyasiya qərarı nəzərdə tutulurdu) verilən şikayət və protestlərə həmin Məcəllədə müəyyən edilmiş qaydada baxılır. Şübhəsiz ki, bu dəfə yenidən baxılma dedikdə materiallara artıq kassasiya qaydasında baxılması nəzərdə tutulmuşdu. Məcəllədə isə apellyasiya qərarından şikayət və protestlərin verilməsi qaydası, müddəti, yuxarı instansiya məhkəməsində baxılma qaydası, qəbul ediləcək qərarların məzmunu və bu kimi məsələlərlə bağlı hər hansı norma yox idi.

Məcəllə ilə müəyyən edilən prosessual normaların yarımçıqlığı ilə əlaqədar mətbuatda tənqidi yazımız da dərc edilmişdi (Hüquqi dövlət və qanun jurnalı, 2014-cü il, № 5). Güman edirdik ki, qanunverici orqan bu anlaşılmazlığı aradan qaldırmaq məqsədilə ya İXM-nin 438-cu maddəsini qanundan çıxarmaqla belə işlər üzrə icraatın apellyasiya mərhələsində bitməsinə təsbit etməli, ya da Məcəlləyə belə işlərin kassasiya icraatında baxılması ilə bağlı normalar əlavə etməlidir. Lakin gözləntilərimizin heç biri baş tutmadı. Yeni İXM-nin mətnindən görünür ki, qanunverici bu dolaşılıqlı həll etmək əvəzinə əvvəlki Qanunun 438-ci maddəsi ilə müəyyən olunan normaları Yeni Məcəlləyə köçürməklə kifayətlənmişdir. (İXM-nin 137.1-ci maddəsi).

Belə çıxır ki, apellyasiya məhkəmələrinin inzibati xətalara dair işlər üzrə qəbul etdiyi qərarlardan maraqlı şəxslər tərəfindən kassasiya şikayətləri və ya protestləri verilməsi mümkündür. Lakin kassasiya şikayətləri və protestlərinin verilməsi müddətləri, onlara baxılma qaydası və bu kimi məsələlərlə əlaqədar normaların müəyyən edilməsi və qanunda əks etdirilməsi kimi məsələlər unudulmuşdur.

Hesab edirik ki, qanunverici orqan inzibati xətalara bağlı işlər üzrə apellyasiya qərarlarından şikayət verilməsini mümkün sayırsa kassasiya icraatının aparılması qaydasını da müəyyən etməlidir. Şübhəsiz ki, belə hallarda Məcəlləyə yeni fəsil əlavə olunmalıdır. Əks təqdirdə 137.1-ci maddə Məcəllədən çıxarılmalıdır.

Biz bu yazı ilə ümumiyyətlə yeni inzibati xətalər qanunvericiliyini təhlil etmək fikrində deyilik. Hansı əməlin inzibati xəta hesab edilməsi, onu törədən şəxslər barəsində nə kimi tənbeh tədbirləri müəyyən edilməsi cəmiyyətin konkret inkişaf mərhələsində dövlət siyasəti ilə əlaqədardır. Lakin haqqında söhbət açdığımız qanun nəzərdən keçirilərkən bir sıra uyğunsuzluqlar dərhal diqqəti cəlb edir. Hesab edirik ki, qanunun tərtibindəki texniki məsələlər və bir sıra normalardakı uyğunsuzluqlar barədəki mülahizələrimiz oxucular üçün maraqlı olardı. Onlardan bəzilərinə bu yazıda diqqəti cəlb etmək istəyirik.

1. Hazırkı vaxtda ölkəmizin qanunvericilik təcrübəsində maddələrin tərkib hissələrinin (bəndlərin, yarımbəndlərin) əsas rəqəmlərlə yanaşı "1" rəqəmi ilə başlanan ədədlərlə nömrələnməsi təcrübəsi qəbul olunmuşdur.

Nədənsə 2016-cı ilə qədər qüvvədə olmuş İXM-də belə nömrələmə maddənin əsas nömrəsindən sonra gələn "1", gələn "0" rəqəmləri ilə davam etdirilirdi ki, bu da qəbul olunmuş qaydadan kənara çıxmaq demək idi. Güman edilirdi ki, yeni Qanunda bu uyğunsuzluq aradan

qaldırılacaqdır. Lakin yeni Məcəllədə də maddələrin nömrələnməsi ilə bağlı eyni qüsurlara yol verilmişdir. Məcəllədəki 609 maddədən 42-də ümumi qaydadan kənara çıxmaqla maddələrin bəndləri (yarımbəndləri) “1” rəqəmi əvəzinə “0” rəqəmi ilə nömrələnmişdir. Bununla da əvvəlki Məcəllədə maddələrin nömrələnməsində yol verilən qüsurlardan xilas olmaq şansı əldən verilmişdir.

2. Bütün qanunvericilik aktlarında fiziki, vəzifəli və hüquqi şəxslərə tətbiq olunan cərimənin məbləği bir qayda olaraq yuvarlaq rəqəmlərdə ifadə olunur. İXM-nin bir sıra maddələrinin sanksiyalarında isə nədənsə bu qaydadan kənara çıxılmışdır. Məsələn, Azərbaycan Respublikası ərazisində satılan malların (işlərin, xidmətlərin) qiymətlərinin manatla göstərilməməsinə görə 1100 manatdan 1650 manatadək cərimə nəzərdə tutulur (İXM-nin 445.2-ci maddəsi).

Aydın deyildir ki, yol verilən həmin xəta növü üçün sanksiya müəyyən edilərkən bu dərəcədə “dəqiqləşdirmə” aparılarkən üçün hansı meyarlar əsas götürülmüşdür? Məgər sanksiyadakı cərimə məbləğini məsələn, “1000 manatdan 1500 manatadək” göstərilməsi daha məntiqli görünməzdimi? Qanunun bir sıra başqa maddələrinin sanksiyalarında da belə “dəqiqləşdirmələrə” rast gəlmək olar.

3. Bir sıra hallarda törədilmiş inzibati xətanın ağırlıq dərəcəsi ilə bu xəta üçün müəyyən olunan tənbeh tədbirinin növü və həddi açıq-aşkar qeyri-mütənasib görünür. Məsələn, İXM-nin 544.2-ci maddəsində istehlakçıların hüquqlarının və ya ticarət qaydalarının pozulmasının aradan qaldırılması haqqında icra hakimiyyəti orqanlarının tələblərinin yerinə yetirilməməsinə görə 4000 manatdan 5000 manatadək cərimə nəzərdə tutulur. İXM-nin 537.2-ci maddəsində də analoji norma vardır.

Qanunda adətən konkret xətalər üçün məhz hansı şəxsin (fiziki, vəzifəli, yaxud hüquqi) məsuliyyət daşmalı olduğu qeyd edilməklə onlara tətbiq olunan cəzanın konkret növü və həddi ayrı-ayrılıqda göstərilir. 537.2 və 544.2-ci maddələrdə isə tənbehə məruz qalan şəxsin fiziki, yaxud vəzifəli şəxs olması fərqləndirilməmişdir. Belə çıxır ki, fiziki şəxslər də eyni xətaya görə məsuliyyət daşmalıdır.

İctimai təhlükəlilik dərəcəsi etibarilə ciddi surətdə fərqlənməyən əməlin ağır nəticə verməsi ilə şərtləndirilməyən belə xətalara görə fiziki şəxsin 4000-5000 manat məbləğində cərimə edilməsi fikrimizcə ədalətli hesab oluna bilməz. Ölkəmizdə minimum əmək haqqının 116 manat olması nəzərə alındıqda həmin məbləğ minimum əmək haqqının təxminən 40 mislini təşkil edir. Hesab edirik ki, inzibati xətalara görə tənbeh tədbirləri müəyyən edilərkən onun növü və həddi dövlətin və cəmiyyətin üzvlərinin mənafeyi baxımından da əsaslandırılmalıdır.

4. Sübut etməyə ehtiyac yoxdur ki, eyni əməlin fəvqəladə vəziyyət rejimində törədilməsi adi vaxtlarda törədilmiş əməllərə görə daha ağır məsuliyyətə səbəb olmalıdır. İXM-də bu mülahizəyə zidd olan məqamlar da vardır. Məsələn, 513.2-ci maddəyə görə adi vaxtlarda “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında” Qanunla müəyyən edilmiş qaydada təşkil edilməyən yığıncaq, mitinq, nümayiş, küçə yürüşü və ya piketdə iştirak etməyə görə şəxsə 300 manatdan 600 manatadək məbləğdə cərimə, yaxud 160 saatdan 200 saatadək ictimai işlər, yaxud 2 ayadək müddətə inzibati həbs tətbiq oluna bilər. Eyni əməllərə fəvqəladə vəziyyət rejimi şəraitində yol verilməsi hallarında isə fiziki şəxslər üçün 40 manatdan 80 manatadək cərimə və ya 15 günədək müddətə inzibati həbs nəzərdə tutulmuşdur (517-ci maddə). Bu maddələrin sanksiyalarındakı uyğunsuzluq göz qabağındadır. Belə uyğunsuzluqlara başqa maddələrdə də təsadüf edilir.